

Světový den vody (22. 3.) – táborské kašny

Lenka Vandrovcová

Pitná voda byla obyvateli Tábora získávána z pramenů (např. pod Střelnicí u Zemanů) a studní. V samotném měštišti mnoho studní neexistovalo, prameny o nich spíš mlčí. Existuje povědomost o studnách vně opevnění, které byly v případě vojenského konfliktu zranitelné a mnohdy nedostupné. Ke shromažďování dešťové vody sloužily cisterny. „*I tyto nalézáme na vrchu městském, ovšem již na mnoze se jménem a zařízením poněkud změněným, jako staré kašny. Leč prvotní jejich účel je zde nepopíratelný, i jména cisterna a kašna se zaměňují; též název stojánek jest obyčejný.*“ ... „*Když zavedena do města voda Jordánská (po r. 1492), nebylo třeba více cisterny naplňovati vodou dešťovou, nýbrž postaven k nim dřevěný stojánek spojený s potrubím městským, z něhož cisternu naplňovali. Tak z cisterny povstala kašna.*“¹ ... „*Takové kašny vynikaly jen málo nad povrch ulice, měly nahoře roubení dřevěné, a byly kryty prkny. Některé cisterny i potom zanechány pro vodu dešťovou, ty však ohrazeny a zamčeny.*“² Dešťovou vodu Táborští zachytávali do cisteren či rybníčků. Voda tato sloužila k hašení a pro potřeby řemeslníků.

Většina kašen, které dodnes stojí na Starém Městě, získala svou podobu až v 19. století. Mnohé z nich byly do této doby dřevěné. Právě v 19. století je město nechalo zhotovit z kamene, hlavně z drobnozrnné tvrdé žuly z okolí Milevska. Město chránilo kašny před mrazem dřevěnými kryty (na Žižkově nám. poprvé 1776) a obkládáním hnojem.³

Kašna na Žižkově náměstí

Autorem kašny na Žižkově náměstí byl kamenický mistr Ondřej ze Sušice, který na ní začal pracovat někdy během června 1567. Kámen (žulu), z něhož kašnu vytvořil, si přivezl z Dobré Vody u Pelhřimova. Mistr Ondřej kašnu dokončil roku 1568, jak je patrné na vnější straně kašny. V roce 1776 byla kašna poprvé zakryta dřevěným krytem na zimu. Na zakrytí kašen tehdy dohlížel mlynář z vodárenského mlýna. V roce 1843 měla nejstarší táborská kašna na mále. Tábořský magistrát nechal zbudovat novou kašnu v severozápadním rohu náměstí. Vytvořili ji tesařský mistr Jan Ryba a kameník Jan Šalda.

Dobové prameny se o nové kašně zmiňují různě. V nevydaném rukopise paměti tábořského měšťana a mistra hodináře se dočteme: „*1843 dne 4. srpna, tj. na den sv. Dominika pustila se do nově postavený kašny voda ponejprv večer (v) 5 hodin, na velkém rynku stojící nyní přenešena ke klášteru, protože malá byla.*“ V nevydaných zápiscích měšťana Antonína Pachtý se dočteme toto: „*Nová kašna jest stavěná roku 1843. Dne 5. augusty byla do ní oda puštěna. Pak za několik dnů pukla neb pustil git (patrně kyt) na té straně k poledni,*

¹ Karel THIR, *Otázka vodní v bývalém Táboře*, Český jih, roč. 35, č. 42, 19. 10. 2907, s. 3–4.

² Karel THIR, *Staré domy a rodiny tábořské*, I. díl, Tábor 1920, s. 172.

³ Rudolf TECL – Kateřina LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*, Tábořský archiv 16, Tábor 2014, s. 71–86; Otakar JANKOVEC, *Proměny technické infrastruktury. Výběrový katalog urbanistických a stavebních proměn historické zóny města Tábor, tematická skupina 3.0, kapitola 3.3*, Tábor 1999, s. 39, 40.

s tí příčiny, protože na polední straně nejni žádný krunt, jest jenom podezdíno a ta zed' se strhla a kašna povolila. A ta strana ke kostelu stojí na skále. Nyní jest postavena r. 1850 na Klášterským náměstí.“ Registratura tábořského krajského úřadu uvádí až rok 1845, kdy tento úřad naléhal na tábořský magistrát, aby kašnu přijal do svého majetku a starou kašnu nechal přesunout na jiné místo. Nová kašna sice byla prasklá, ale podle krajského úřadu nebyla chyba na straně zhotovitelů, a tak magistrát vyplatil polovinu stanoveného rozpočtu, 1 149 zl. 36 kr. V prosinci 1845 magistrát oznámil, že stará kašna nemůže být odstraněna, protože by mohl nastat nedostatek vody a novou kašnu doporučuje přemístit na Klášterní náměstí (dnes Mikuláše z Husi) nebo Dobyččí trh (dnes Tržní náměstí). V roce 1846 se nad stavem nové kašny sešla komise, která situaci popsala takto: „*dva stupny na jižní straně prý se ssadily pro špatný základ, takže třeba vyčkati; neboť obec nemůže vadnou stavbu udržovati.*“ V říjnu 1848 magistrát kašnu převzal a doplatil druhou polovinu rozpočtené pořizovací částky (dle licitačního protokolu z 28. 7. 1842), protože „*chyby její nepřipadají za vinu nájemci stavby, ale chybnému projektování.*“⁴ Jelikož se nová kašna neosvědčila, došlo k opravení staré kašny a pod datum 1568 bylo vytesáno datum 1848.

Rytíř zdobící kašnu je symbolem městských práv, tzv. Roland. Tento rytíř je spojován i s postavou Michala Koudely ze Žitenic. Toto tvrzení je uvedeno v druhém nejstarším popisu Tábora, který vydal anonymní autor roku 1829 v časopisu „Jindy a nyní“. Jedná se o smyšlenou postavu, protože soudobé prameny z 15. stol. o jeho existenci mlčí. Údajně měl v jeho náručí zemřít Jan Žižka u Přibyslavi pod dubem. František Dušan Zenkl, tábořský rodák a autor nejstarších průvodců po Táboře, rytíře ztotožňuje s Petrem Hromádkou z Jistebnice. Básník Ladislav Quis, který v letech 1863–1868 studoval na místním reálném gymnáziu, uvedl ve svých pamětech s názvem „Kniha vzpomínek“, že Blaťáci se při poutích na Svatou Horu před rytířem klaněli a pokládali ho za sv. Václava.⁵

Kašna po roce 1848 prošla několika opravami (1877 Fr. Klier, 1889 ad.), byla obnovována polychromie na soše rytíře, ale k postupnému chátrání kašny stejně docházelo. V roce 1913 dokonce z praskliny vytékala voda. K radikální rekonstrukci město přistoupilo v polovině dvacátých let 20. století, protože na podzim 1923 se socha hejtmána Koudelníka „tak nahnula“, že hrozila spadnutím do kašny větším větrem. Proto žádal stavební úřad, aby mohlo být kolem sochy postaveno lešení a socha snesena. Příslušné opravy by přes zimu provedl akademický sochař Pochobradský. Restaurátorské práce byly vyčísleny na 14 000 Kč, z nichž 10 000 Kč město obdrželo jako státní subvenci od ministerstva školství (č. j. 154.281/23 – V z 18. 4. 1924) s podmínkou, že se na kašnu vrátí původní socha rytíře Rolanda, nikoli kopie. Město k vytvoření kopie mělo dobrý důvod, protože se kašna nalézala ve velmi ubohém stavu, „*hlavně štítonoš, který je v půli přeražený a drží na špatném rezavém železném čepu – s utlučenými a špatně doplněnými rameny a lokty – patami – atd.*“⁶

Jan Vítězslav Dušek nejprve 2. 9. 1925 sejmul sochu a 10. 1. 1927 podstavec. Během této doby Duška upozornil prof. Dr. Theodor Petřík, že rytíř kdysi stál na vysokém sloupku,

---

⁴ R. TECL – K. LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*.

⁵ Tamtéž.

⁶ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1343, karton 322, rok 1927, fol. 4 (dopis J. V. Duška městské radě ze 17. 11. 1927).

který se v průběhu času ztratil. Na totéž poukázal i Památkový úřad ve svém dopise 29. 3. 1927: „*Jde totiž o to, že socha na kašně a kamenný miskovitý podstavec s maskami a delfíny jako chrličí byly někdy v polovici minulého století při běžné opravě osazeny nesprávně s vyloučením horní sloupové části a patrně se zkomolením části spodní. Výškové poměry původního vzhledu kašny jsou dobře patrný z Thümlingovy ocelorytiny podle kresby Würbsovy z doby kolem r. 1840. Sepiová kresba Würbsova v táborském muzeu poskytne snad po té stránce informace přesnější než reprodukce.*“ ... „*Bude tudíž třeba prohlédnout podrobně všechny dochované části sloupu, aby jednak bylo zjištěno, jak původně části k sobě přiléhaly a jak bylo jimi vedeno potrubí a dále za pomoci naznačené staré kresby rekonstruovati původní stav nasazením sloupového dřívku mezi zachovanou hlavicí a střed s chrličí.*“⁷

J. V. Dušek počítal, že rekonstrukce sochy bude stát 15 418,70 Kč, ale nesměl překročit stanovený rozpočet 14 000 Kč. V průběhu oprav se mu podařilo ušetřit 1 222 Kč, ale stouply účty oproti rozpočtu za měděný praporek od Franty Anýže 824,70 (v rozpočtu 500 Kč za praporek o výšce 1,74 m) a za spolupráci se zámečnickou firmou Krch a syn 582,52 Kč (v rozpočtu 400 Kč, spolupracovali na obnovení vodotrysku, dodali trubky). Tím se úspora snížila na 714,78, takže si J. V. Dušek celkově účtoval 13 550,70 (respektive 13 285 Kč a 2% obrát 265,70). Dne 7. 5. 1928 byla kašna obnovena v podobě, kterou známe dnes. Při rekonstrukci kašny ve 2. polovině devadesátých let 20. století původní sochu Rolanda nahradila kopie od akademického sochaře Václava Duška, syna J. V. Duška.⁸

Kašna v Kotnovské ulici

Kdy povstala kašna v rohu domu č. p. 143 v Kotnovské ulice, není známo. Dochoval se však archivní materiál z podzimu 1852, na němž je plán kamenné kašny a rozpočet na její zřízení.⁹

Kašna měla na mále na jaře roku 1940, kdy majitelé domu č. p. 143 Karel a Leopolda Cikhartovi požadovali její odstranění. Svou žádost zdůvodnili takto:

1. „*Kašna tato již mnoho let není v používání.*“
2. *Kolem této kašny shromažďují se děti z okolních ulic, které zde tropí hluk – zvláště v létě, který není k vydržení, zároveň znečišťují a poškozují zdi okolo kašny tak, že omítka odpadává, poškozují okapní roury, která se musí během roku několikrát opravovat, při hraní rozbili již několikrát okna, schovávají se v domě a ve sklepě, přičemž poškozují jak dveře, tak stěny domu. V létě večer odrostlejší mládež sedává na kašně, hlasitě se baví, zpívají a smějí často až do 23 hod. noční, takže spánek jest nemožný.*

⁷ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1343, karton 322, rok 1927, fol. 6.

⁸ R. TECL – K. LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*; SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1343, karton 322, rok 1927, fol. 3–20; karton 323, rok 1929, fol. 83–94; O. JANKOVEC, *Proměny technické infrastruktury*.

⁹ R. TECL – K. LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*; O. JANKOVEC, *Proměny technické infrastruktury*.

Z těchto důvodů prosíme snažně, by tato kašna byla co nejdříve odstraněna a kout odstraněním vzniklý byl zahrazen drátěným plotem, neb aspoň několika dráty nad sebou, které by se na kraji domu připevnily.“

O vyjádření byl požádán konzervátor Dr. František Kroupa, který napsal 3. 4. 1940 toto: „*Nedoporučuji odstranění této kašny a starých kašen vůbec z důvodů zásadních, jelikož stejně jako staré domy tvoří charakter starých ulic našeho města a jsou s ním nerozlučně spojeny. Kašna nechť je řádně opravena, vyčištěna a napuštěna vodou. Pak bude řádně sloužit svému účelu.*“ Vládní komisař Hospodka odpověděl 13. 4. 1940 na žádost Cikhartových zamítavě i z toho důvodu, že kašny byly chráněny památkovým úřadem.¹⁰

Kašna v Křížové ulici

Na tomto místě do roku 1885 žádná kašna nestála. Samospráva se ucházela u pražského magistrátu o některou z tamních zrušených kašen, ale Pražané tehdy žádnou zrušenou kašnou nedisponovali. I přesto se v lednu 1885 sešla komise, která vybrala jako nejvhodnější místo pro novou kašnu širokou soutku mezi domy č. p. 94 a 95 v Křížové ulici. „*Tvar, rozměry, rozpočet určil a kreslený návrh vytvořil v březnu 1885 městský stavitel M. Procházka. Celkové náklady měly dle rozpočtu činit 272 zlaté a 38 krejcarů. Práce byla přidělena (smlouva ze 16. května) kamenickému mistru Josefu Čmolíkovi z Pechovy Lhoty (u Milevska).*“ Dne 23. 7. 1885 Čmolík kašnu dokončil, bylo mu vyplaceno 250 zl. V březnu 1886 mu bylo doplaceno zbylých 50 zl., které sloužily jako jistina za roční záruční dobu. V letech 1890–1892 si několikrát (minimálně 5x) stěžovala Barbora Bumbálková, majitelka domu č. p. 95, na tuto kašnu, která škodila jejímu domu. Kašna byla zakryta fošnami, dokonce se jednalo o její odstranění.¹¹

Kašna na náměstí Mikuláše z Husi

Stávající kamenná kašna sem byla umístěna kolem roku 1850 z Žižkova náměstí, kde pro ni nebyl vhodný terén. Nebyla to ale první kašna na tomto náměstí. Již indikační skica stabilního katastru z roku 1830 zde kašnu zachytila.

Kašna v Převrátílské ulici

Kašna v Převrátílské ulici kdysi povstala na místě cisterny, tedy rezervoáru na dešťovou vodu. Tato cisterna, která se nacházela na volném prostranství před domem č. p. 325, byla obnovena koncem 17. století. Někdy později zde vyrostla dřevěná kašna. Na jaře 1868 si na městském úřadě stěžovala majitelka domu č. p. 325 Anna Doubková (vdova po c. k. podkrajském komisaři), že jí odtoková voda z kašny prosakuje („se tlačí“) do sklepa, který se rozkládal přímo pod ní. Podle jejího tvrzení voda z kašny odtékala, ale v kanálu voda

¹⁰ SOKA Tábor, inv. č. 1379, karton 349, fol. 14–16.

¹¹ R. TECL – K. LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*; O. JANKOVEC, *Proměny technické infrastruktury*.

nebyla vidět, proto předpokládala, že voda prosakuje skalou a plní její sklep. Stížnost byla předána stavebnímu odboru a následně řešena obecním zastupitelstvem 9. 7. 1868, které se rozhodlo, že místo poškozené kašny postaví novou dřevěnou kašnu ve zdi zahrady paní Doubkové. Dne 14. 7. 1868 Doubková předstoupila před zastupitelstvo. Zde dala povolení ke stavbě kašny ve zdi její zahrady, ale s podmínkou, že kašna bude kamenná, protože dřevo by časem shnilo a poškodilo by její zahradu, a zeď bude opatřena tak, aby do zahrady nemohl někdo vlézt.

Stížnost opakovaly Anna Doubková a její dcera Marie Magdalena 18. 8. 1869. V dopise obecnímu zastupitelstvu uvedly, že na počátku listopadu 1867 se dostala voda z kašny i z okolního potrubí, které bylo shnilé, do jejich sklepa. Vodu nechaly vodu vynášet, ale co se podařilo přes den vynést, to přes noc opět nateklo ještě ve větším množství. Proto si musely zjednat pumpu. „*Stál náš dům mnoho neděl jako v rybníce, základy domu se vodou nasákly, skála, v které naše spodní sklepy vytesané jsou, beztoho měkká, ještě více změkla, v horních sklepech i v přízemí našeho domu udělalo se velké vlhko, tak že jsme měly důvodný strach, že se sklepy a snad celý náš dům zboří.*“ Dále uvedly, že navrhované změny stavitelským odborem v polovině roku 1868 se neuskutečnily, došlo pouze k opravení kašny, ale ta má již prohnílé dno a voda opět prosakuje do Doubkovic sklepa. Proto žádaly, aby byla učiněna náprava, jak doporučil stavební odbor. Dne 17. 12. 1870 se obecní zastupitelstvo opětně usneslo, že požádá stavitelský odbor o posouzení a co nejlevnější vyřešení této záležitosti. V roce 1871 měly být v rozpočtu města vyhrazeny finance na zřízení kamenné kašny ve zdi zahrady Anny Doubkové. Jedna třetina kašny měla zasahovat do ulice, dvě třetiny do zahrady, kam se neměl nikdo vlézt.¹²

V létě 1875 zřejmě proběhlo ofertní řízení na zhotovení kašny podle projektu Antonína Kinzla, protože se o tuto práci ucházel kamenický mistr Peřina za 625 zl. a také kamenický mistr Antonín Süssmilk (Süssmilch nebo Süssmilich) z Klisince u Milevska, kterému byla zadána. Süssmilk podal nabídku v hodnotě 356 zl. 76 kr., ze které slevil na konečnou částku 340 zl. Kašna měla být dokončena do 30. 9. 1875, což se zřejmě podařilo. Protože o rok později, kdy uběhla záruční lhůta, město kašnu převzalo do svého majetku.¹³

Kašna na Kozím plácku

Kašna na kozím plácku neměla žádnou dřevěnou předchůdkyni, protože až do roku 1859/60 zde stál starý a chatrný tzv. Svačinovského dům (staré č. p. 255), který koupil koželuh Petr Kolda a nechal ho zbourat.¹⁴ O jeho zbourání usilovali i táborští občané, kteří zde chtěli volné prostranství s kašnou. Ta sem byla umístěna roku 1875. Nejednalo se o novou kašnu, ale o kašnu z Pražské ulice („Na Louži“), kterou sem přemístil kameník Antonín Süssmilk za 55. zl.

Dne 18. 1. 1944 žádali o její odstranění nebo vypuštění majitelky domu č. p. 300 Marie Jandová a Anna Smetanová. Měly k tomu tyto důvody: „*Kašna má sloužiti*

¹² SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1212, karton 71, fol. 642–655.

¹³ R. TECL – K. LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*; O. JANKOVEC, *Proměny technické infrastruktury*.

¹⁴ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1212, karton 68, fol. 801–810.

z hygienických důvodů obecnstvu, ale je stále znečištěná. Mimo jiné pere se v ní dětské prádlo, máchá, veškeré dřevěné nádoby, ať čisté neb zašpiněné se v ní nechávají zatahovati, jsou-li rozeschlé. Po vyčištění zřízenci kašna nevydrží ani 12 hodin zůstati v pořádku. Všechny děti které se nachází v této čtvrti soustřeďují se kolem ní a se zálibou vytažené věci, které byly vytaženy z kašny vhazují zpět. Odpadová roura je několikrát za den ucpaná, a voda, které nemá kudy unikati přelévá se přes obrubu a vtahuje se přímo do našich základů zdí, které tím nevýslovně trpí. Jelikož naše zeď jest od stálého mokra promáčená a od těžkých aut částečně prosáklá, dovolujeme si oznámiti, že nemůžeme nésti žádné zodpovědnosti v případě jejího sesutí. Jelikož jsme již několikrát upozornili městský úřad na tuto věc, doufáme, že naší žádosti bude nyní příznivě vyhověno.“ Vládní komisař Smetana rozhodl, že bude kašna vypuštěna, ale nebude odstraněna. V blízkosti kašny měl být postaven nový hydrant pro požární potřeby a prostor kolem kašny měl být častěji kontrolován, aby se zamezilo jejímu znečišťování.¹⁵

Kašna na Tržním náměstí

Kdy povstala kašna na Tržním náměstí, dnes nejsme schopni určit, ale díky dochovaným pramenům víme, kdy byla přeměněna dřevěná kašna za dnešní kamennou. Stará dřevěná kašna „bez železných obručí a kříže“ před domy č. p. 282 (židovská modlitebna) a 283 byla prodána 3. 10. 1879. Stála tu prokazatelně roku 1830, protože je zaznamenána na indikační skice stabilního katastru. Už v červnu 1879 předložil městský stavitel Matěj Procházka rozpočet na novou kamennou kašnu ve výši 388 zl. 11 kr. V červenci získal zakázku na zhotovení kamenné kašny kameník František Čmolík z Pechovy Lhoty za nabízenou cenu 245 zl., se kterou se přihlásil do ofertního řízení. Základy kašny vykopal a pro její usazení připravil Matěj Procházka za 72 zl. 28 kr. Kameník Čmolík kašnu dokončil (usadil) 12. 11. 1879. Celkem mu město vyplatilo 253 zl. 40 kr.¹⁶

---

¹⁵ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1379, karton 349, fol. 521–523.

¹⁶ R. TECL – K. LEMBERKOVÁ, *Táborské kašny*; O. JANKOVEC, Proměny technické infrastruktury.